① पेज = 10 28 × 12.2 × 0.2 c.m.

इतिहाससमुच्चयेमुद्गलोपाख्यानं
मुपास्थितंगमुनियदुवाच ।इतितरोतिवटनं
निर्वेदमकीनो गीततं निबोधयुधिष्ठिर ।

② पेज = 9 22 × 10.5 × 0.2 c.m.

तेवपांदराकनक प्र-धेकर्मदिशनावरणामेया
जावरणोवेदनीयेचैवअंतरायेहि त्रिंश

विषय - कर्मकाण्ड

③ पेज = 20 24 × 11.7 × 0.4 c.m

देनरुम्मन्दिपैराक्रमण ॐ स्थूराकल्यामृक्ष
मिदस्व्यपेशनाभा प्राधिन्याऽअप्राधी

④ पेज = (16-20) = 5 25 × 11.2 × 0.2 c.m

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

रूपस्थितं॥ मुनिरुवाच॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठ भद्रं ते कुंडधार स्वीजवाया
वद वरं वाञ्छितं यत्ते तावत्तत्ते दास्याम्यहं॥ विचार्य कुंडधारस्तु मानुष्यं धनम
व्रीत। ततोस्य व्रापयामास धर्मबुद्धिं सुदुल्लभं॥ कुंडधार उवाच॥ महान्ते
धनरापिं च पश्यामि वीतरागाने बद्धा। मे लोपनाहत्विश्वासिष्ट मनस्सु सधार्मि
कः। विद्या रूपं धनं शौर्यं कुलीनत्वमरोगता। राज्यं स्वर्गश्च मोक्षश्च सर्वं ध
र्मादवाप्यते॥ नार्थलोभान्न च स्नेहान्न क्रोधान्न च मत्सरात्॥ न कामा
न्न भयाद्वापि धर्मं प्राज्ञः परित्यजेत्॥ यस्तु धर्मं परित्यज्य लोभादर्थम
नीप्सते स हि नराधिमुत्सृज्य पारदारांसिं जिघ्रक्षोति॥ देवता जनपोना
गांडघवांडुच्चिकास्तिप्या॥ धार्मिकं पूजयंतीह न धनाढ्यं न कामु
कं। अर्थहीनोपि धर्मात्मा स्वर्गं गच्छति मानवः॥ अर्थवान्यमहीनो
पि नरकं प्रतिपद्यते। किं धनेन विपन्नस्य पदन्ते विवल्गते। परोप

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

मैं न रं वस्तु भूत मध्य नु गच्छति॥ तस्माद्भवन्त मेवाविप्रो नित्यं धर्मपरायणाः॥
धर्माच्च सिद्धि माप्नोति मन्मे बो नु गृहे मतः॥ मुनिभद्र उवाच॥ यदा धर्मफ
लेना ज्य सुखानि विविधानि च॥ तत्फला न्येव मे स्नातु कायक्लेशा विवर्जि
तः॥ जीव उवाच॥ अस क्रान्त्वा च्यमानोपि किं दुर्धारो ह्मनर्पति॥ प्राप्य
श्रि मि मे वासोत तस्मृत्य श्च देवताः॥ मुनिभद्र उवाच॥ नृपः स्युर्देवताः सर्वा
स्तस्य चैव द्विजन्मनः भविष्यति सद्धर्मात्मा धर्मा त्सिद्धि मवाप्स्यति किं दुर्धार
णा तपूतो वरं लब्धा सुदुर्लभं॥ चिंतया भ्रान्त तस्यैव निर्वेदो वाप मात्मनः
किं न पित्वा त माहृत्य धनं चिंता परिचिंतितं॥ चौरा राजा दायसू दन्ता रोचकै
पार्श्वे द्विजन्मनः॥ इत्युक्ता सतानि चौरा रोपार्श्वस्या निवृद्धि जो नमः निर्वेद
रमापन्नः प्रोवाचेदं वचस्तदा॥ ब्राह्मण उवाच॥ श्रयनः सुकृतं वेत्ति नचा
न्यो वेत्ति तादृशं॥ तथाप्यनुगृह्णं कर्तु मनेनपरिचिंतितं॥ तस्मात्वाप यदि हित्वा ह्य
धनेष्वादस्वदायनी॥ गच्छामि वनं नेवाहं परं धर्मनिबोधितुं॥ अनादित्य तु यो धर्म

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

गनयोधिन मर्त्यमाहरतो भ्यतं ॥ देव माहूस्तथा विनंतथ मदिव्य सुव
पदं ॥ अत्रैवोदाहरंती ममितिहासं पुरातनं ॥ कुंडधारे स्तायत्वी त्वा
मक्ता यो पकृतं पुरा ॥ अधनो ब्राह्मणः कश्चित् धनार्थी लोभमोहि
तः ॥ देवतां पूजयामास ॥ न तत्राप धनं किंचित् ॥ ततः क्लिंतापरो भूत्वा
कानने सा देवता भवेत् ॥ यो मे ल्लीं छ पुसा देत माल बेरंजल्ली कृतं ॥
सोपश्यपश्यत्कुंडधारं देवानचरंमतिके ॥ तं दृष्ट्वा चिंतयामास मे यो
यं मे विधास्यति ॥ न निकृष्टश्च देवानां नचान्ये भीन्ने बेर्द्वतः ॥ एष
मे दास्यति धनं प्रकृतं शीघ्रमेव च ॥ एगकोटिसहस्राणि विष्णुमा
राधपत्निल्लः ॥ एन स्त्रैलोक्यधानृत्वं प्राप्नुवानिति नः श्रुतं ॥ तं विष्णु
मल्यकालेन प्रमादपितृमुघतः ॥ मकुढैवाहूनिस्त्री त्वापरं पारं च
कां ड्रोति ॥ तेनाह मल्यकालेन कुंडधारं यथा विधि ॥ आराधाय

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

६४ रुचिष्मातिततप्रसादयसर्वपा॥ ततः सुरांघ्रेमालेये धूपैरुत्वा
वचैरति॥ वलिनिश्रोपहारैश्च पूजयामासतं द्विजः॥ कृपालये नैव
काले नतु इष्टस्तस्मिन्सकुंडुघ्रेकृता॥ तस्योपकारनिरतां वाचं प्रोत्ता
सवाचह॥ व्रतानि घ्रूच सुरापे च चौरे भग्नव्रते तथा॥ निष्कृतिर्विहिता
राजन्कृतघ्ने नास्ति निष्कृतिः॥ कीर्तनं दर्शनं स्पर्शो भाषणं स्मरणं
तथा। कृतघ्नस्य न का[illegible] निस्वपाकसदृशो हि सः। एवमुक्तान्तु दे
वानां समजोजमक्षपदांपसः॥ पपात शिरसा भूमौ तेषां देवानां गत
स्तदा। ततस्तद्देववचनान्मुनिर्भद्रो महाद्युतिः। उवाच पतितं भू
मौ कुंडधारं स्वसीतिकिं॥ कुंडधार उवाच॥ यदि प्रसन्ना देवानामे
नरुः कौश्चिद्विजोत्तमः। तस्यानुग्रहमिच्छामि कृतं दैवैरहं ततः॥ तच्छ्रु
त्वा मुनिर्भद्रस्तु पुनर्वचनमब्रवीत्। देवानामेव वचनात्कुंडधारं ६४

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

इति॥ शिबिवंत्यम् इंद्रः श्येनः कपोतो ऽग्निर्भूत्वा तत्रैव जग्मतुः अथ तं नृ
२। पतिं श्राय्य कपोतः श्येन जाड्यात शरणार्थमहीपालं निलिल्ये भ
यविह्वलः ततः शनैरुपागम्य श्येनरूपी सुरेश्वरः राजानं सु
महात्मानं प्रोवाचेदं वचस्तदा श्येन उवाच धर्मात्मानं त्वामि
हाहुरेकं राजन्महीक्षितो सत्वं धर्मविरुद्धं हि कथं कर्म चिकी
र्षसि भवान् कृतघ्नं दानेन सत्येनानृतवादिनं क्षमया क्रूर
कर्माणमसाधुं साधुना जयेत् नोपकारपरो यश्च वनुपकारपरो ज राम॰
२
नः अपकारपरोपि त्वमुपकारपरो यथा अहिते हितबुद्धिस्त्वं
पापेपित्वमपापकृत् दोषान्वेषणा दक्षोपि गुणान्वेषणतत्परः

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

नस्त्वनिविष्टमानसः इतिहाससमुच्चयेमुद्गलोपाख्यानंना
मतृतीयोध्यायः वैशंपायनउवाच कथयिष्यामितीर्थानां
प्रभावानद्भुतांस्तव लोमशंधर्मतत्त्वसंयानपृच्छद्युधिष्ठिरः
युधिष्ठिरउवाच योरक्षेत्प्राणिनंब्रह्मभयार्त्तंशरणागतं त
स्यउग्रफलंयस्यात्तन्मेब्रूहितपोधनः लोमशउवाच एकतः
ऋतवःसर्वेसमग्रवरदक्षिणाः एकतोभयभीतस्यप्राणिनःप्रा
णरक्षणं इदमेवपुरादेवाःतुलयासमतोलयन् प्राणरक्षण
मेवैकंगौरवेणातिरिच्यते अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरात
नं इंद्रस्येनश्चसंवादंशिवेरौशीनरस्यच वर्तमानेमहायज्ञेजिज्ञासा

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

ग्रताः तीर्थानि गदतो मानसानि मानवस्य येषु सम्यङ्नरः स्नात्वा प्रयाति परमां ग
तिं सत्यं तीर्थं क्षमा तीर्थं तीर्थमिंद्रियनिग्रहः सर्वभूतदया तीर्थं सत्यं तीर्थं तथा
र्जवं दानं तीर्थं तपस्तीर्थं संतोषस्तीर्थमुच्यते ॥ ब्रह्मचर्यं परं तीर्थं अहिंसा तीर्थ
मुच्यते अस्तेयं च परं तीर्थं अद्रोहस्तीर्थमुच्यते ज्ञानं तीर्थं धृतिस्तीर्थं तप
स्तीर्थमुदाहृतं तीर्थानामपि तत्तीर्थं विशुद्धिर्मनसः परा न जलाप्लुतदेहस्य स्नात
मित्यभिधीयते स स्नातो यो दमस्नातः विशुद्धः स्यात मनोमलः ॥ नानृप्ताना
नरो लोके शुद्धिमाप्नोति सर्वपापी योलुब्धः पिशुनः क्रूरो नास्तिको विषयात्मकः स
र्वतीर्थेष्वपि स्नातः पापो मलिन एव सः न शरीरमलत्यागान्नरो भवति निर्मलः
मानसे तु मले त्यक्ते भवत्यंतर्निर्मलः जायंते च म्रियंते च जलेष्वेव जलौकसः न
मद् च गच्छंति ते स्वर्गमविशुद्धमनोमलाः विषयेष्वपि संरागो मानसं मलमुच्यते तेष्वे
व च विरागोस्य नैर्मल्यमुदाहृतं चित्तमंतर्गतं दुष्टं तीर्थस्नानैर्न शुध्यति शतशोपि
जलैर्धौतं सुराभांडमिवाशुचि दानमिज्या तपः शौचं तीर्थसेवा तथा श्रुतं सर्वाण्ये
तान्यतीर्थानि यदि भावो हि निर्मलः निगृहीतेंद्रियग्रामो यत्रैव वसते नरः तत्र तस्य कुरुक्षेत्रं
नैमिषं पुष्करं तथा ज्ञानह्रदे सत्यजले रागद्वेषमलापहे यः स्नातो मानसे तीर्थे स याति प
रमां गतिं ये न जंति जगद्योनिं वासुदेवमनीश्वरं ॥ न तेषां विद्यते तीर्थमधिकं राजसत्तम ॥

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

त्व

यत्र भागवतास्तत्र वनं कुर्वंति विमलाशयाः तत्तीर्थमधिकं सर्वपापोपनोदनं यत्र रागादि
रहिता वासुदेवपरायणाः तत्र संनिहितो विष्णुर्नृपते नात्र संशयः न सुगंधैर्न चान्नैर्नैवेद्यैर्न
वस्त्रैर्मनोहरैः सान्निध्यं कुरुते विष्णुर्यत्र संति न वैष्णवाः वलिभिक्षोपहारैश्च न
त्यगीतादिभिस्तथा नित्यमाराध्यमानोपि तत्र विष्णुर्न तृप्यति तस्मादेते महाभागा
वैष्णवा वीतकल्मषाः पुनंति सकलाल्लोकांस्तीर्थेभ्योप्यधिकास्ततः [illegible] वा भग
वद्भक्तं निंदंश्च [illegible] ते याति सामान्यास्स याति नरकं नरः तस्माद्विष्णुप्र
सादाय वैष्णवान्परितोषयेत् [illegible] सादरमुखो विष्णुस्तेनैव स्यान्न संशयः एतत्ते कथितं रा
जन्मानसं तीर्थलक्षणं [illegible] भौमानामपि तीर्थानां [illegible] पापहारीणि
यानि दैवात्केचिदुत्तमाः स्मृताः तथा पृथिव्यामुद्देशाः केचित्पुण्यतमाः स्मृताः प्रभा
वादद्भुताद्भूमेः सलिलस्य च तेजसः परिग्रहा[illegible] मुनीनां च तीर्थीकृतास्ततस्मृ
तास्तस्माद्भौमेषु तीर्थेषु मानसेषु च नित्यशः उभयेष्वपि यः स्नाति स याति परमां गतिं
भीष्म उवाच ॥ इति दत्त्वान्नृपतिं महामुनिर्यथागतस्तत्र गतो महातपाः तदेव वक्र
त्वा जनकं महामतिः प्रयातवान्सिद्धिमतोन्यदुर्लभां ॥ नचैव तीर्थानि भवंति मू
यते नचैव वेदा न तपो न सत्क्रिया ॥ यदा प्रसन्नं हृदयं सुदुर्लभं तदा सुसर्वाणि भ
वंति नान्यथा ॥ इति० मानसीतीर्थयात्रा नाम षष्ठोऽध्यायः ६ युधिष्ठिर उवाच
श्रुत्वा ब्राह्मणस्तां केन कर्मणा ब्रह्महा भवेत् ॥ एतन्मे [illegible] पृष्टस्तात प्रभावं [illegible]

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

ष्टीताद्यानसंत्ताच त्तान्येव नरके वसेत ॥ विंध्याटवीष्वतोयासु सुष्ककोट
र वासिनः ॥ कृष्णसर्पाहि जायंते ब्रह्मदेयापहारिका [illegible] ॥ न छिंद्यात्क
र्षितां भूमिं परेणा वसुधाधिप ॥ श्रोत्रियेच दरिद्रे च बहुभृत्ये च वै द्विजे ॥ य
त्रेतत्र तु तेषां हि दीनानामवसीदतां ॥ निराशानां हृतं क्षेत्रं दहेत्तत्तु सकलं
कुलं ॥ महतामपि पापानां दृष्टा त्रेष्ठ निःकृतिः ॥ ब्रह्मदेयापहर्तॄ
णां न दृष्टा निःकृतिः क्वचित ॥ स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेच्च वसुंधरां स तिर्यक्
त्वमवाप्नोति जायमानः पुनः पुनः ॥ सशैलनगरग्रामसरिद्वनकाननां ॥ ता
न्दृष्टानीन परपाभिर्येर्भुक्तेयं वसुंधरा ॥ आसीदीर्घतरा राजन्दिलीप
नहुषस्य च ॥ ययातेरंवरीषस्य मांधातुर्भरतस्य च ॥ अन्येषां च सहस्रा
णां न च संख्यात्र विद्यते ॥ तेभ्यः त्वयापि संप्राप्ता त्वत्तश्चान्यो भविष्यति
तथा ह्येतां महाराजराजानो जन्मतो हिताः ॥ न धग्रछ्रति विप्रेभ्यो दत्ता
मन्यो हरंति च ॥ पूर्वं दत्तां द्विजातिभ्यो यत्नाद्रक्ष युधिष्ठिर ॥ महीं मतिमतां
व

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

८९ श्रेष्ठदानाच्छ्रेयो नृपालनं ॥ बहुभिर्वसुधा दत्ता राजभिः सगरादिभिः ॥ यस्य यस्य य 10
दा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलं ॥ तस्मात्त्वया न हर्तव्या भूमिर्द्विजानां कदाचन ॥ युधिष्ठि
र महाराज सा स्वत्तीजति मात्मनः ॥ सीमाविवादे संप्राप्ते सीमासूचक सदर्शनात् ॥ अ
तत्या भूमिं न हर्तव्या हरेत्सो किल्बिषी भवेत् ॥ यदिदं प्राप्तकालेन च भूमिदानस्य संस्त
वे ॥ अन्नेन पापमनत्कृदनं च पितृ जप्यो पतिष्ठति ॥ इति श्री समस्तधर्मे भूमिदानवि
धिर्नामोऽध्यायः ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ गवां दानं महादानमेव माहुर्जनाधिपः ॥ वि
स्तरेण महाप्राज्ञ तन्मे त्वं वक्तुमर्हसि ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ न गोदानात्परं दानं किंचि गो १
दस्तीति मे मतिः ॥ या गौर्न्यायार्जिता दत्ता कृत्स्नं तारयते कुलं ॥ अन्नं तत्र गवां क्षी
रं पितृवाचं प्रजापतिः ॥ तस्माद्ददाति यो धेनुं भक्त्या स गच्छति ॥ समानवत्सां
कपिलां दत्वा धेनुं ग्रामान्विता ॥ सप्तसंवत्सराहे मभजासा गृह्णा नरः स्वर्गे महीयते ॥ या
वद्दद्धि प्रसूता गौस्तावत्साद पृथिवी स्मृता ॥ पृथिवी तेन दत्ता स्यात्तादृशीं गां दद
ति यः ॥ एकां च दशगुर्दद्यादृशाद्याच्च गोशती ॥ शतं सहस्रं दद्यात्सर्वे तुल्यफ
लाः स्मृताः ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ देवाः किल नरा गावः [illegible] परिवर्जिताः
कीदृशाय प्रदातव्या न देया कीदृशाय च ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ तरुणी रूपसंपन्ना सुशी ८९
ला सुपयस्विनी ॥ न्यायार्जिता सुवत्सा च प्रदेया ब्राह्मणाय गोः ॥ वृद्धा रुग्णा च

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

मेतिपंचकसप्ततीसचपंक्तितः॥ द्विषितापप्रपद्येतयोन्नेभ्यश्चासमन्वितः॥
नित्यं ब्रह्मणासहमोदते॥ योददातिदयायुक्तः श्रद्धयान्नेभ्यश्चासमन्वितः॥ ब्रह्मलोकेभवने
श्राद्धे श्रद्धासमन्वितः॥ पितरस्तस्यतृप्यंति यच्छेदन्नंदिनेदिने॥ यःपठेदन्नदानंतु
श्रृणुयादन्नदानेवटुकवरुसंवादोनाम द्वाविंशतितमोध्यायः॥ देवताश्चमहर्षयः॥ इतिहाससमुच्चये
पवित्रमतुलंप्रवक्ष्यतिमहर्षयः॥ प्रदानेयत्फलंतेषां युधिष्ठिर उवाच॥ तिलाः
वाच॥ सर्वेषामेवदानानां तिलदानं परं स्मृतं॥ तन्मेब्रूहिपितामह॥ भीष्म उ
रुत्तमं॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनं॥ सर्वपापहरंदिव्यंपवित्रंस्वस्त्य
यमहात्मनः॥ मध्यदेशेमहाग्रामे ब्राह्मणस्य च संवादं यमस्य
याकृतस्यशिरेरधः॥ पर्णशालेतिविख्यातः प्रभूतान्नसमन्वितः॥ जंगमस्य न चान्यथे
सात्रमध्येविप्राब्राह्मणाश्चवसंस्तथा॥ अथप्राहयमःकश्चित्पुरुषंकृष्णपिं
गलं॥ रक्ताक्षमूर्ध्वरोमाणंकाकजंघाक्षिनासिकं॥ गच्छत्वंब्राह्मणग्रामंतत्र
गत्वातमानय॥ अगस्त्यगोत्रजंविप्रंनामतश्शर्मिष्ठं॥ नचान्यमानयेस्त्व
हिसगोत्रंतस्यपार्श्वतः॥ तुल्यरूपःसतेनैवतुल्यनामश्रुतास्तथा॥ सगत्वापु
त २ तिकुलंतुयथादिष्टकारंततः॥ तमोहसदानयामासप्रतिषिद्धोयमेनयः॥ तदृष्ट्वा
रुसमायांतधर्मराजेनसः॥ प्रोवाचनीयताम्वेषसोन्यत्रानीयतामिति॥ वलवा

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

८६ चयमंविप्रो विधिन्योगमनेन सः॥ यो मे कालो भवेछेव स्तमासेह मिहेवहि॥ यम
उवाच॥ आकालविहितं नाहं प्रावयामि हकंमन॥ यस्तुधर्मात्मजेत्कक्रितं तुजा
नामि केवलं॥ गछलीघ्रं त्वमह्येव स्वकं हं द्विजसत्तम॥ तद्धदस्व यथाकांक्षितं प्रियं
किं करवाणि ते॥ ब्राह्मण उवाच॥ यन्नत्र कृत्वा सुमहत्पुरां यस्याद्दुरितं तम्मजा॥ पू
मारां त्वहि लोकानां धर्माधर्मविनिर्णये॥ यम उवाच॥ यतो वै मस्तिष्ठत्वा
वपैवोद्विजते जनः॥ आत्मा तु यजितो येन तस्यात्मैव यमः स्मृतः॥ आनृशं
स्यं दमा सत्यमहिंसा दम आर्जवं॥ दानं प्रसादो माधुर्यं संतोषश्च यमा दश॥
शौच मिज्या तपः सत्यं स्वाध्यायोपस्थनिग्रहः॥ व्रतोपवासमौनं च स्नानं
चा नियमा दश॥ यमैश्च नियमैश्चैव यः करोत्यात्मसंयमं॥ अदृष्टे वेह मां ब्रह्मन्
न वृत्तलोकं स जयति॥ श्रुत्वा धर्मरहस्यं च यदन्यत्कथयामि ते॥ तिलाः पवि
त्रमतुलं माते मृदन्नसंश्रयः॥ महर्षिकश्यपस्यैते गात्रेभ्यः प्रसृताः पुरा॥ तेनदि
वागतामावप्रदाने चोत्तमाः स्मृताः॥ तिला भक्ष्याष्टितव्याश्च होतव्याश्च विधान
तेः॥ विप्रेभ्यश्च प्रदातव्याः श्रेयःकामैर्नरैरिह॥ माघमासे तु संप्राप्ते कृष्णपक्षे
द्विजोत्तम॥ ओमनघ मंडलं कृत्वा चतुरस्रं महामते॥ नववस्त्रसमास्तीर्य कृष्णा ८६
जिनसमन्वितं॥ ...प्रसंप्रति तिलांस्तत्र निधाय वसनोपरि॥ वलमष्टदलं कृत्वा

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

सितमेवततः॥ भीष्मउवाच॥ एतांधर्मांस्तुलाधारःकपयित्वा
तुजाजलेः॥ ततोस्यदर्शयामाससमीपस्थानसकुंतकान्॥ तु
लाधारउवाच॥ ततोजाजलिनातेनसमाहूताःसकुंतकाः॥
वाचंप्रोचुस्मतेसर्वेधर्मस्यवचनात्किल॥ शकुंतकाउचुः॥ त्यज
स्पर्धांहिंसांचवृत्तान्निस्पृहंचपरित्यज॥ समेनमनःसमाधत्स्वत
तोज्ञास्यसितत्परंसुदुःखार्जितमेतत्तेतपःस्वर्गतिविस्मयात्॥ तप
सिस्वरितेचैवनप्राप्स्यसिपरांगतिं॥ तस्मात्स्पर्धांपरित्यज्यतप
सःस्वपकारकं॥ शमेनमनःसमाधायध्यानयोगपरोभव॥ चीर
वासाजटीवापित्रिदंडीमुंडइवच॥ व्याप्तिप्यतिमवस्त्रनपस्य
एतांतनमानसं॥ भूषितोपिचरेद्धर्मंयत्रतत्राश्रमेरतः॥ समःसर्वे
षुभूतेषुनलिंगंधर्मकारकं॥ वनेपिरागाःप्रभवंतिरागिणां ऽ

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

६२ हैविषं चैव द्विपतिग्रहस्तावः॥ अकुत्सिते कर्मणि यः प्रवर्त्तते निवृत्त
रागस्यऽहं तपोवनं॥ वयं स्नेहादिह प्राप्तास्तव धर्मविवक्षया॥
ष्टांतो भवत्यजस्य जाजलिस्तु काते पयुःखगाः॥ एवं तेरञ्जलस्तो
सौ तुलाधारेणा च द्विजः॥ शमनास्थाय पनियतो जगाम परमां ग
तिं॥ तस्माद्विद्धि महाराज तपसः फलमुत्तमं॥ तपसैव स्वर्गमाप्नोति
शांतात्मा ब्रह्मणः पदं॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं मया तत्त्वेन भारत॥
तस्मिन्मनः समाधाय ध्यानयोगपरो भव॥ य इदं शृणुयान्नित्यं
परेव पुण्यमाख्यानमनुत्तमं॥ यं श्रुत्वा जाजलिर्मत्वा ... परमां गतिं॥ इति
हाससमुच्चये तुलाधारजाजलिसंवादो नाम त्रयोदशोध्यायः॥
युधिष्ठिर उवाच॥ केचिद्दैवं प्रशंसंति धर्मं चैव तथापरे॥ नामां
कर्मणो जनस्तन्मे ब्रूहि पितामह॥ भीष्म उवाच॥ ज्ञानस्य ६२

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

चेदत्तीति ते विदुः॥ नोजस्कांतिकरंश्चैव नरोगात्रिहरं तथा॥ तस्य ये म
दोषो दोषश्च मुनिभिः परिकीर्तिताः॥ विसर्जने ऽरुणांश्चापि वक्तुमर्हसि
तान्मम॥ भीष्म उवाच॥ अहो न खलु शोच्या[स्ते] नरा विषयलोलु
पाः॥ सर्वदोषकरं मांसं भक्षयंति ये ऽरुणा न॥ आस्वाद्यस्य हि त
वैस्य जिह्वाग्रे दोषासंगमः॥ कंठनाडीमतीतं तु सर्वं चैवाशनं समं॥
पदन्नं भुज्यते स्वादु कष्टं कदशनं च यत्॥ तयोः संप्राप्तयोः कंठं विपाकः
सदृशः स्मृतः॥ रसनाशनसंयोगा दोषाणां दृ
ष्टेन यथा मीनो विनाशं याति बालिशः॥ मोहितानः [illegible] व
रोऽस्य न चौजस्तः॥ दैवकारणमेते मांसाद्यादे॥ न मांसमात्र बोहेतुर्नी
शीलः श्रद्दृश्यते रोगार्ता भवेद्दुर्बलाः॥ अमांसादा अरोगाश्च बलवंतः॥ वेहदृश्यते॥ मांसा
सक्तान्विताः किं स्वादु दृष्टा ताविह्वनास्तिका विषपात्मका॥ बलवंतः
नरा मांसं न संसारान्नेताद्यमा॥ ये भक्षयंति मांसानि सत्वानां जीवि
ते विरताः॥ भक्षयंते पि तैः सर्वैरिति वृत्वा वृत्वा नीतत्वर्तं॥ मांसभक्षो पि ता
मत्र यस्य मांसमिहाद्म्यहं॥ एतन्मांसस्य मांसत्वं प्रवदंति मनीषिणः॥ १०४

वाचपूर्वीजातिमनुस्मरन्॥वानरउवाच॥किंत्वयापातकंकर्मकृतपूर्वंसु
दारुणं॥येनश्मशानेमृतकान्पूतिकान्त्सिदेहिकः॥शृगालउवाच॥ 16
ब्राह्मणस्यप्रतिश्रुत्यनप्रदत्तंपुरामया॥ततःशृगालतांप्राप्तोगताक्षुन
मक्षपास्यहं॥एतन्मयातेकपितंशृगालोहंयथाभवत॥त्वंतुवानर
तांप्राप्तःकर्मणाकेनतद्वद॥वानरउवाच॥पारक्यानिपुरालोभात्फ
लान्यपहृतानिमे॥तेनाहंस्तेनदोषेणवानरत्वमुपागतः॥भीष्मउ
वाच॥एवंवक्तृतौकपित्वातुकृमिदोषपरस्परं॥शृगालोवानरश्चैवप्राप्ति
पातौयथागतंयक्षात्तद्वापरंदृष्टवासवहृत्त्ववलान्नरः॥अवश्यंयातिति
र्यक्त्वंजग्धाचेवाहृतंहविः॥तस्मात्प्राशितंहितंयस्याच्छूवंकुष्ठश्चपा
र्थिव॥परस्वंचेनहर्तव्यंयदीश्वसिपरांगतिं॥इतिशासनमक्षेयेवलाफ
त्याविधिशृगालवानरसंवादोनामसप्तविंशोध्यायः॥युधिष्ठिर
उवाच॥पापसःकृतबाःलोकेन्यासाःप्राशितासकृतःमांसस्यगच्छा
दृष्ट्वतेरोद्धारश्चोगराश्इव॥नरूपान्नविविधाहारान्नपाकानिफला
निच॥नेवस्त्रीरविकारांश्चतथेयंदुर्यथाभिजि॥नाप्यस्वादुतरंतस्मात्किं

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

६२ चा॥ किंमवोचनरोहाराजंकिंजगादमहामतिः॥ कथंनिर्वेदमापन्नस्तन्मे
विस्तरतोवद॥ भीष्मउवाच॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनं॥ बोध्य
दांतमृषिंराजापप्रछनहुषोयया॥ नहुषोवाच॥ कांबुद्धिंत्वंसमास्था
यलोकेचरसिमुक्तवत्॥ निस्पृहःसर्वकामेभ्यस्तन्मेब्रूहितपोधन॥ बो
ध्यउवाच॥ पिंगलाकुररःसर्पःसारंगाक्षेवषट्पदः॥ इषुकारःकुमारी
चषडेतेगुरवोमम॥ शंकेतपिंगलावेश्याकांतेनाशांविनाकृता॥ सातु
कष्टगताशांताबुद्धिमास्थायसात्विकी॥ आशाहिपरमंदुःखंनैराश्यंपरमंसुखं
आशांनिराशांकृत्वाचसुखंसुष्वापपिंगला॥ सामिषंकुररंदृष्ट्वावाध्यमानं
निरामिषैः॥ आमिषस्यपरित्यागात्कुररःसुखमेधते॥ गृहारंभोहिदुःखा
यनसुखायकदाचन॥ सर्पःपरकृतंवेश्मप्रविश्यसुखमेधते॥ वहुर्भिमो
वहूभ्यश्चसास्त्रेभ्योमतिमान्नरः॥ सर्वतःसारमादद्यात्पुष्पेभ्यइवषट्प
दः॥ इषुकारोनरःकश्चिदिषौहिगतमानसः॥ समीपेनापिगछंतंराजाना ६२

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

स्थितां परं पदमवाप सः ॥ तदामृतमवाप्नोति पुरुषो नात्र संशयः ॥ आपूर्य-
माणमचलप्रतिष्ठं समुद्रमापः प्रविशंति यद्वत् ॥ तद्वत्कामा यं प्रविशंति
सर्वे स सिद्धिमाप्नोति न कामकामी ॥ अतीवदुःखार्जितद्रव्यनाशं विचिं-
त्य मंकी विरागतां गतः संमतः ॥ तपो हि कामक्षि क संपदां वहं चचार धर्मवि-
बये ब निस्पृहः ॥ ततः स्वधर्मार्जितबोधनेन कृतं पुराकृतेनापि वि-
शुद्धकर्मणा ॥ जगाम विष्णोः पदमेव तत्पदं किमस्ति दुःप्राप्यमहो म-
हात्मनां ॥ इतिहाससमुच्चये मंकीगीता नाम पंचदशोध्यायः ॥ युधिष्ठिर
उवाच ॥ तपसा श्रद्धया वापि दानेनापि परंतप ॥ यदि ते विदितं किंचित्तन्मे
ब्रूहि पितामह ॥ सेवंते गुरुसंदेशाः स्वयं प्राह सद्भवान् ॥ प्रव्रतानां कृतं मे श्रो-
तुं तन्मे ब्रूहि पितामह ॥ भीष्म उवाच ॥ जन्मांतरसहस्रेषु या बुद्धिः सत्त्वसंयु-
ता ॥ तया स्वधर्मेति कृतिव्रतं संपद्यते तदा ॥ नहुषो नाम राजर्षिः पूर्वमा-
समहर्षिजः ॥ बोधयन्सुतान्सत्यं ददृशे वानितिष्ठमः ॥ युधिष्ठिर उवा-

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

रूपं च मूलं यस्त्वयेरिदं जगदावृतं ॥ स्वर्गद्वारं निरुद्धं हि समंतादकृतात्मभिः ॥ स
र्वं वै हि लोको पंथं यदि स्याद्धर्मतत्परः ॥ ततो निरंतरः स्वर्गो भवेच्छून्या च मेदनी
भीष्म उवाच ॥ ततो वैश्यस्तस्य कामं च क्रोधं लोभं मदं भयं ॥ निद्रां मत्सर
मालस्यं स्थापितान्यावृत्य देहिनः ॥ एते लोकाः सन्निरुद्धा देवानां मानुषा
णां ॥ देवो देशात्स मंत्रायो विघ्नं कुर्वंति देहिनां ॥ भीष्म उवाच ॥ ततः प्रपात
शिरसा कुंडधारस्य स द्विजः ॥ उवाच चैनं सुप्रीतो महान्मेनुग्रहः कृतः ॥
मनसापि न कांक्षंति यत्कामान्नन्यजीविनः ॥ संपादयंति तांस्ते वां स्वामिनो
मत्कृते वत्सलाः ॥ अर्थलोभात्मविज्ञे तेन यन्मया त्वन्नसूयता ॥ वरं प्रीतिमविज्ञा
यतत्त्वं त्वं तु मर्हसि ॥ भीष्म उवाच ॥ दृष्ट्वा तमेव समये त्वरु कुंडधारो द्विजो
त्तमं ॥ संपरिष्वज्य बाहुभ्यां तत्रैवांतरधीयत ॥ ततस्तस्य प्रसादेन देवानां चवि
रोषतः ॥ निर्वेदं परं प्राप्य मनसो दृढ मकांचनः ॥ ब्राह्मणो विपरां स्तिर्द्धिध

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

लोके

६९ र्मेण प्राप्य भारत ॥ देववत्स्वर्गपृष्ठे विचचार यथासुखं ॥ गन्धर्वादिरहितं तत्तदाध्यानव
रायणः ॥ अचिरेणैव कालेन प्राप्तवानेवं परं पदं ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं यन्मां त्वं प
रिपृच्छसि ॥ धर्माद् यद् अक्षकामं कर्म प्राप्यते परमां गतिः ॥ तस्माद्विद्धि महाराज नि
त्यं धर्मे मनः कृतं ॥ धर्मात्स्वर्गमोक्षं प्राप्यते वैष्णवं पदं ॥ इतिहासमिदं पुण्यं
श्रुत्वा तु पाप मानवः ॥ श्रावयेद्धर्मभागी स्यादन्ते तत्त्वं स गच्छति ॥ इतिहाससमु
च्चये कुण्डधारोपाख्याने चतुर्दशोऽध्यायः ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ इदमान
न्तनारं मो यदि नाशाद येत्ततं ॥ नरस्तु मो [illegible] मितं किं कुर्वन् सुखमाप्नुयात् ॥
भीष्म उवाच ॥ सर्वेषां तु मननाशनः सत्यवाक्यं च भारत ॥ निर्वेद श्रुतिविस्ता
च यस्य स्यात्स सुखी नरः ॥ यता त्यैव यदा त्याहूः पचव क्रोधः श्रुतं तपे ॥ यतत्स्व
र्गमोक्षसुखं चानन्तं मस्तु तं ॥ यस्यैतानि पदान्याहुस्तस्यैतत्सचराचरं
तस्यैव विष्णुमालोक्य तस्य विष्णौ स्थिरा मतिः ॥ अत्रैवोदाहरन्तीममितिहासं
पुरातनं ॥ निर्वेदं मंकीनो गीतं तत्तन्निबोध युधिष्ठिर ॥ इहमानोधनमंकीन राम

६९

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

तेषां दशकं नव अन्ये कर्म दर्शनावरणभे
दाः १८ नीचैर्गोत्रं २० असातावेदनीयं मिथ्या
त्वं स्थावरदशकं ॥ नरकत्रिकं ३५ कषा
यानां पंचविंशतिः ६० ॥ तिर्यग्गतिः
आनुपूर्वी ६२ ॥ ६५ स्थावर सूक्ष्म० अप
र्याप्तं साधारण० अस्थिर० अशुभ० दुर्भगा ॥
दुस्वर अनादेय अजसं इह ०५ ऽ सो हिं व पिंदस गंतु
॥ ६६ ॥ स्थावर नाम ६७ ॥ सूक्ष्मबन्धनाम
६८ ॥ अपर्याप्तिनाम ६९ ॥ साधारण नाम कर्म ७०

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

अस्थिरनामकर्म ॥६७॥ अशुभनामकर्म ६८ ॥
दुर्भगनामकर्म ६९ दुःस्वरनामकर्म ७० ॥ अ
नादेयनामकर्म वर्धनानि ॥७१॥ अप्रत्याख्याः अ
व पिद्वितीयं दशा कोंठे ॥ १६ ॥ इगविगतिचउरंसा
॥ २ ॥ ईऊ कुखगजद्दुव पावकुंतिपावसस ॥ २ ॥
अपस वं वसस चऊअ पढमसंघयणसंठा
णा ॥१७॥ १ केंद्रिय द्वीन्द्रिय त्रीन्द्रिय चतुरिं
द्रिय जाति: ॥ ऊ कुखगइ ... गति: ॥ ५
वघायउवघात: ऽऽ भवंति पावस्य ॥
22

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

साहत्थिस्वहस्तेशास्त्रधारणां ॥ २० ॥ आण
वलिविषारत्तीया ॥ अंशभोगा ॥ अणावक
रवपचूईया ॥ अनावुगमसमुदाणावि
त्तयेसेरि पावहिया ॥ २१ ॥ अनयनेकि
॥ १० ॥ याइदंवस्त्रानीपतामित्युपदेश णत्तिका ॥ ॥ १० ॥
विदारत्तीयाकत्तपावाणादि विदारणा
त्तिका ॥ अनेकभोगा ॥ अणवकर वेव
चूईया ॥ शीघ्रकर्मकर्तृत्वं ॥ अनापुग
अन्योपयोगः ॥ अन्योपदेशइत्यर्थः
समुदाणासमुदाया ॥ समुदायं कृला

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

मायवत्तीकमायाप्रत्ययापरवंचनकरीत्य
र्थः ॥ १९ ॥ मिथ्यादंसणवत्ती अप्रपच्चक्खा
णं वद्विद्विपुट्ठीय ॥ पाडुच्चिपसामंतोवणी
पनेसक्किसाहत्थी ॥ २० ॥ मिथ्यादर्शनं देवे
ऽदेवबुद्धिः ॥ अविरतिः अविरामः ॥ प
च्चक्खाणं पश्यतं रु पंदृ ष्टा कर्मबंध
नं ॥ पडुच्च आ हादकं वस्तु द्विपदहृष्टादीपक
र्मबंधनं ॥ पाडुच्चियपदरेषां अस्तूपा ॥ सा
मंतोसमीपतः वणिघवर्णितं समीपमा
गत्यपरेषां प्रशंसा ॥ नेसक्कि शस्त्रघटनं ॥

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

तितिक्ख: खमयमुत्तप्पप: ॥ दुवीसद्धाविंश

तिवरिसहा: ॥ दुवदसभव्यतिधम्मा: ॥ वा

रघादसभावना: ॥ पंचचरित्राणि ॥ ने

॥११॥ एहिंतेएतेसमगवंतासद्धपंचोशा

वपन ॥२२॥ इरियाभासेसएणादाणेउवारे

समिईइय ॥ मणगुत्तीवयगुत्तीकायगु ॥११॥ 25

त्तीयअट्ठमा ॥२३॥ खलेउघंद: ॥ गुप्तिचयं

ग्रस्याचौनावगत: ॥

कार्यारंभः॥ पिज्जप्रीतिः प्रेमकरणं
दोसेरियादोसेव्यावि हियाबहिरं 26
हिया यया इंद्रियाणि व हिर्भवंति॥
इति पंचविंशति क्रियाः॥२॥ ग्रथना
शंवरमाह॥ समईगुत्तिपरीसहजइ
धम्मोभावणाचरित्ताणि॥ पणतिदुवी
सदसबारपंचभेएहिं सगवन्ना॥२२॥
समयगुप्तिः॥ परिसहः॥ यतिधर्मः॥
भावना॥ चरित्राणि॥ पणपंचसंति॥

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

अलाभरोगतृणस्पर्शमलसत्कारपरीस
हा॥ प्रज्ञाऽज्ञानासम्यक्तं इय बावीस
परीसहा॥२५॥ अलाभः भिक्षायां॥
॥१२॥ रोगः शरीरे॥ तृणकंटकः॥ मलः श
रीरे मलवर्द्धनं॥ सत्कासत्कार आगत ॥१२॥
स्य॥ प्रज्ञा तत्र मदेन कार्यः॥ अज्ञा
नं तस्य सहनं॥ सम्यक्त्वः तत्र द्वेषो न॥
एते द्वाविंशति परिसहाः॥२५॥

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

खुधापिवासासीउएहंदंसाचेलारइत्थि
उ॥चरियानिसीहियासिज्जाअक्कोसव
हजायणा॥२४॥अनुवृत्तं॥परिस
हानाह॥क्षुधा१पिपासा२शीतो३ष्णं४
दंसामशकाः५चेलावस्त्रं६अरतिः७स्त्र
नयोः८छेदः९चरिया१०निसीहिया व्य
वहारः११सिज्जा शय्या१२अक्कोस आ
क्रोशः दुर्वचनं१३वधताडना१४एतानि सहीता॥२४

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

२९

ज्ञेयं ॥ अस्त इतं अस्तु संवरो यतहनि
शानवमी ॥ २७ ॥ पढमं अणि
च्चं अनित्यं ॥ भावयेदिति सर्वत्र संबंधः
असरणं ॥ जीवस्य शरणं नास्ति ॥ सं ॥ १३ ॥
॥ १३ ॥ सारः दुःखी ॥ एगयाइं एकयायी जीवः ॥
अन्नत्वं जीवादन्यः देहः इति ॥ असुइ
त्तं अशुचित्वं शरीरस्य ॥ आसव आश्रवः
जीवस्य मालिन्यं ॥ संवरः आश्रवहेयपर्व
आश्रवत्यागः संवरः ॥ तथा निर्जरा
निर्द्दरकर्मणां नाशः इयं नवमी भावना ॥ २७ ॥

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

खंतीमद्दवअज्जवमुत्तीतवसंजमे
अबोद्धव्वे॥ सच्चंसोयंअकिंचणंच
बंभंचजइधम्मो॥२६॥ खांतिः॥ मा
र्दवं॥ आर्जवं॥ मुत्तीनिर्लोभः॥ त
वतपः॥ संजमेंद्रसंयमः॥ बोधव्वेवो
द्धव्याः॥ सत्यं॥ सोयंशौचं॥ अकिंच
नत्वं॥ चबंभंचब्रह्मचर्यं॥ यतिधर्माः
॥१०॥ अथभावनाद्वादशोच्यंते॥ पढ
ममणिच्चमसरणंसंसारोएगयाइं अ

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

31

यंसुहमंतहसंपरायंच ॥२८॥ अथचारि
त्राणि ॥ सामायिकत्वं प्रथमं छेदोपस्था
पनंभवेत द्वितीयं ॥ परिहारविशुद्धिकं
सूक्ष्मंतथासंपरायंच ॥ छेदोपस्थाप
॥१७॥ नेपंचमहाव्रतानांचिंतनं ॥ परिहारवि २
शुद्धिकेगच्छात बहिर्निर्गत्यतपोविधा ॥१४॥
पनंगछागमनं ॥ सूक्ष्मेसंपरायदश
मंगुणस्थानंभवेत ॥२९॥ ततोयथाख्या
यंखायंसव्वं जिजीवतोगंमि ॥ जंचरि

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

लोगसहावो बोही दुल्लहा धम्मस्स साहु
गा अरिहा ॥ एआउ भावणाउ भाविय व्वा
पयत्तेणं ॥ २२ ॥ लोकस्वभावो बोध्यः ॥ दुर्ल
भा धर्मस्य प्राप्तिरिति बोध्यः ॥ साहगा अ
रिहा धर्मस्य साहकारिण आचार्यादुर्ल
भाः ॥ एता द्वादश भावनास्तु भावयित
व्याः प्रयत्नेन ॥ २२ ॥ सामाइयपढमं
छेउवठ्ठावणं भवे बीयं ॥ परिहारविसुद्धी

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

अनुभागबंधः॥ प्रदेशबंधः भेदैर्ज्ञा
तव्यः॥३१॥ अणसणमूणोयरिया वि
त्तीसंखेवणं रसच्चाओ॥ कायकिलेसो
संलीणया य बज्झो तवो होइ॥३२॥
॥१५॥ अनशनं ऊनआहारः॥ चित्तसंक्षेव ॥१५॥
णं चित्तवृत्तीनां संक्षेपः संकोचनं॥
रसत्यागः॥ कायक्लेशः शीतादिस
हनं॥ संलीनता अंगसंकोचनं॥ ब
ह्यो बाह्यं तपो भवति॥३२॥

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

ऊणा लुविहिआ व च्चंति अइरामरं
ठाणं ॥३०॥ ततः इदं यथाख्यातं ॥ ख्या
तं सर्वस्मिन् जीवलोके ॥ ये चारित्रेषु
सुविहिताः ते व्रजंति अजरामरं स्था
नं ॥३०॥ बारसविहं तवो णिज्जरा य बंधो
चउविगप्पो य ॥ पयइ ठिइ अणुभा
गपएसभेएहिं नायव्वो ॥३१॥ द्वादशवि
धं तपः निर्ज्जरः पर ॥ बंधो पं चतुर्वि
धः पः ॥ प्रकृतिबंधः ॥ स्थितिबंधः ॥

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

अकरणं ॥ आभ्यंतरं तपो भवति
इदं द्वादशविधं तपो निर्जरातत्वं
॥ ३३ ॥ पयद्[illegible] सहावाधासोष्टि इका
लावहारणं ॥ अथ बंधमागोरसोनेउ ॥ ॥ १६ ॥
॥ १६ ॥ पदस्तोदलसंयत ॥ ३४ ॥ यतमनकुर
॥ अथ बंधविधिबंधलक्षणमाह ॥
स्वभावाध्यासः प्रकृतिः ॥ जीवस्व
भावेन कर्मणि अध्यासः ॥ कालावधा

35

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

पायच्छित्तं विणऽवे पावच्च्तं तहेव सज्झा
ऽ॥ झाणं ऽसग्गो विय अभ्रिंतरऽत
वो होइ॥३३॥पायस्छित्यं पायस्छितं
नौविः पायस्छित्यं ऽपदेशग्रहणार्थं
परगुरुसमीपे स्थितिः॥विनयः॥
व्रवर्तनः मौनमित्यपर्थः॥तथैव स
ज्झा पुवचनादि पंचभेद सज्झा पु॥
ध्यानं धर्मध्यानं शुक्लध्यानं॥ऽस

36

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

॥ १७ ॥

त्कोटाकोटीसागरोपमः स्थितिः उ
त्कृष्टा ॥ ज्ञानावरणादिकबंधस्य स्थि
तिरुत्कृष्टेत्यर्थः ॥ ३५ ॥ सत्तरिकोडाको
डी मोहणीए वीसनामगोएसु ॥ तित्तीसं
अयराइं आउठिइ बंध उक्कोसा ॥ ३६ ॥
बारसमुहुत्त जहन्ना वेअणीए अट्ठ ना
मगोएसु ॥ सेसाणंतमुहुत्तं एअं बंध
ठिईमाणं ॥ ३७ ॥ आपीद्दपत्यास्यापी
नावगतः ॥ इति नवतत्वेबंधनिरूपणं ॥

॥ १७ ॥ 37

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

रणंस्थितिः ॥ यावत्कालं कर्म एवावस्था
नं ॥ रसेऽप्रोतः अनुभागः रसलिप्तुरि
त्यर्थः ॥ दलसंचयः प्रदेशः शुभाशुभ
तामोदलं ॥ शुभाशुभसंचयत्वात्प्रदे
शबंधो भवतीत्यर्थः ॥ ३४ ॥ नाणेदंस
[illegible]णावरणवेयणि ए चेव अंतरा
एअं ॥ तीसंकोडाकोडी अयराणठिइ
पउक्कोसा ॥ ३५ ॥ नाणे अनाणावरणेदंस
णावरणवेदनीयेचेव अंतरायेहित्रिंश

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य०सं० ६० देनकूर्म्मान्खुफैराक्रामणꣳस्थूराभ्यामृक्षलाभिःकपिञ्ज
लाञ्जवञ्जङ्घाभ्यामध्वानम्बाहुभ्याञ्जाम्बीलेनारण्यम
ग्निमतिरुग्भ्याम्पूषणन्दोर्भ्यामश्विनावꣳसाभ्याꣳरु
द्रꣳरोराभ्याम्॥३॥ अग्नेःपक्षतिःअग्नेःपक्षतिर्वायोर्न्नि
पक्षतिरिन्द्रस्यतृतीयासोमस्यचतुर्थ्यदित्यैपञ्चमीन्द्रा राम ६०

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

ष्कैलोविद्युतंकुनीनकाभ्यांकुर्णाभ्यांश्रोत्रंश्रोत्राभ्यां
भ्यांकुर्णौतेदनीमधरकण्ठेनापःशुष्ककण्ठेनचित्तम्मन्
न्याभिरदितिंशीर्ष्णानिर्ऋतिंनिर्जर्जल्प्येनशीर्ष्णास
ङ्क्रोशैःप्राणान्रेष्माणंस्तुपेन॥२॥मशकान्केशैरम
शकान्केशैरिन्द्रंस्वपसावहेनबृहस्पतिंशकुनिसा

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

स्यैषष्ठीमरुतांधूꣳसप्तमीवृहस्पतेरष्टम्यर्य्यम्णोनवमीधा
तुर्द्दशमीन्द्रस्यैकादशीवरुणस्यद्वादशीयमस्यत्रयोदशी
॥४॥इन्द्राग्न्योःपक्षतिःसरस्वत्यैनिपक्षतिर्म्मित्रस्यतृती
यापाञ्चतुर्थीनिर्ऋत्यैपञ्चम्यग्नीषोमयोःषष्ठीसर्प्पाणां
धूꣳसप्तमीविष्णोरष्टमीपूष्णोनवमीत्वष्टुर्द्दशमीन्द्रस्यैका

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

42

य० सं० ६१

दृशी वरुणस्य हृद्दृशीदग्नेस्त्रयो दृशी द्यावापृथिव्योर्द्दृते

णम्प्राञ्चंविश्वेष्वान्देवानामन्तरम्॥५॥मरुतोयंस्कन्धाः

॥मरुतोयंस्कन्धाविश्वेषान्देवानाम्प्रथमाकीकसारु

द्राणान्द्वितीयादित्यानान्तृतीयावायोः पुच्छमग्नीषोमयो

र्भासदौकुञ्चौश्रोणिभ्यामिन्द्राबृहस्पतीऽऊरुभ्याम्मि

राम ६१

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

ग्रावस्तुएणावरुणगाब्रामाक्तामराषुं स्यराब्राम्बलकुष्टाब्रा

म्॥६॥पूर्वलं त्वानिष्टुना॥न्याहीन्स्यल्नगुदयास्यान्न्

गुदाभिर्विह्रुतेऽस्पान्त्रैरपोवस्तिनावृषणमाण्डाब्रांवा

जिनपुंशेपेनप्रजाधुंरेतसाचावाबान्यितेनप्रदरान्मायु

नाकूष्मान्डुकपिल्डे॥७॥इन्दुस्यक्रोडऽ॥इन्दुस्यक्रो॰

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य० सं०
६२

डोदिक्त्रैपाजस्यान्दिक्षाज्जत्र्ववोदिक्त्रैभमसज्जीमृतोन्हृदयौप
श्रेनान्तरिदंतम्पुरीततानभ३३दर्यैएवक्रावाकौमतस्त्ना
श्वान्दिवंद्वकाश्वाङ्गिरीन्नस्त्राशिभिरूपत्नान्स्त्रीन्हावल्मी
कान्त्कौमभिग्लौभिर्ग्लौल्मान्हिराभिःस्ववन्तीर्हदान्क्रुदि
श्वाऽग्ंसमहृमदरेणर्बेश्वानरस्त्रस्त्नना॥८॥विधेत्तिन्ना

राम
६२

श्र्या। घृतꣳ रसेनापो यूष्णा मरीचिर्विप्रुड्भिर्नीहारमूष्म
णा शीनं वसया प्रुष्वाऽश्रुभिर्ह्रादुनी दूषीकाभिरस्ना
रक्षाꣳसि चित्राण्यङ्गैर्नक्षत्राणि रूपेण पृथिवीन्त्वचाजु
म्बकाय स्वाहा॥८॥ हिरण्यगर्भः सम्। हिरण्यगर्भः सम
वर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकऽआसीत्। स दाधार पृथि

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य॰सं॰ वीन्द्यामृतंमाङ्कःस्मैदेवायहविषाविधेम॥१०॥यःप्राणतः॥ ४६
६३ यःप्राणतोनिमिषतोमहित्वैकऽइद्राजाजगतोबभूव॥
यऽईशेऽअस्यद्विपदश्चतुष्पदःकस्मैदेवायहविषावि
धेम॥११॥यस्येमेहिमवन्तोमहित्वायस्यसमुद्रंरसया राम
सहाहुः॥यस्येमाःप्रदिशोयस्यबाहूकस्मैदेवायहवि ६३

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

पाविधेम॥१२॥यऽआत्मदाः।यऽआत्मदाबलदायस्य
विश्वऽउपासतेप्रशिषंयस्यदेवाः॥यस्यछायामृतं
यस्यमृत्युःकस्मैदेवायहविषाविधेम॥१३॥आनः॥
आनोभद्राःक्रतवोयन्तुविश्वतोऽदब्धासोऽअपरीता
सऽउद्भिदः॥देवानोयथासदमिद्वृधेऽअसन्नप्रायुवोरक्षि

य०सं० हितासोद्विवेद्विवो॥२८॥दे

४८

48

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य० स० वानोभद्रासुमतिर्ऋजूयतान्देवानाᳬंरातिरभिनोनिव 49
५४ र्त्तताम्।।देवानाᳬंसख्यमुपसेदिमावयन्देवानऽआयुः
प्रतिरन्तुजीवसे।।१५।।तान्पूर्वया।निविदाहूमहेवयम्भ
गम्मित्रमदितिन्दक्षमस्रिधम्।।अर्य्यमणंवरुणᳬंसोम रा म
मश्विनासरस्वतीनःसुभगामयस्करत्।।१६।।तन्नो॰तन्नो ५४

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

न्वातोमयोभुवातुभेषजन्तन्मातापृथिवीतत्पिताद्यौःत

द्ग्रावाणःसोमसुतोमयोभुवस्तदश्विनाशृणुतन्धि॰

ष्ण्यायुवम्॥१७॥तमीशानम्।तमीशानञ्जगतस्तस्थु

षस्पतिन्धियञ्जिन्वमवसेहूमहेवयम्॥पूषानोयथा

वेदसामसद्वृधेरक्षितापायुरदब्धःस्वस्तये॥१८॥स्वस्तिनः

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य०सं० ६५ स्वस्तिनऽइन्द्रोवृद्धश्रवाःस्वस्तिनःपूषाविश्ववेदाः।।

स्वस्तिनस्तार्क्ष्योऽअरिष्टनेमिःस्वस्तिनोबृहस्पतिर्द्द

धातु।।१९।।पृषदश्वामरुतः।पृषदश्वामरुतःपृश्नि॰

मातरःशुभंयावानोविदथेषुजग्मयः।।अग्निजि॰ राम ६५

ह्वामनवःसूरचक्षसोविश्वेनोदेवाऽअवसागमन्नि

52

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

हा।।२०।।भद्रङ्कर्णेभिःशृणुयामदेवाभद्रम्पश्येमाक्षभिर्यज॰
त्राः।।स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेमहिदेवहितंयदा
युः।।२१।।शतमिन्नुशरदोऽअन्तिदेवायत्रा
नश्चक्राजरसन्तनूनाम्पुत्रासोयत्रपितरोभवन्ति॰
मानोमध्यारीरिषतायुर्गन्तोः।।२२।। ।।अदितिर्द्यौः

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः॥ वि
श्वे देवाऽअदितिः पञ्च जनाऽअदितिर्जातमदितिर्जनि
त्वम्॥२३॥ मा नो मित्रो वरुणोऽअर्यमायुरिन्द्रऽऋ
भुक्षा मरुतः परि ख्यन्॥ यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तेः प्रव
क्ष्यामो विदथे वीर्याणि॥२४॥ यन्निर्णिजा॥ यन्निर्णिजा रेक्ण

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

साप्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति ॥ सुप्राङजो
मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पाथः ॥
२५॥ एषच्छागः एषच्छागः पुरोऽश्वेन वाजिना पू
ष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः ॥ अभिप्रियं यत्
पुरोडाशमर्वता त्वष्टेदेनं सौश्रवसाय ज

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य॰सं॰
६७

जिन्वति ॥२६॥ बह्नि विख्यमना बह्नि विख्यमनसो देवयान

त्रिर्म्मानत्साः पर्य्यक्षन्नयन्ति ऽप्रत्रो पूर्व्वः प्रथमो भाग

ऽऐति यज्ञन्देवेभ्यः प्रति वेदयन्नजः ॥२७॥ होता हूर्षुः ।

होता हूर्षुरावयाऽऽग्निमिन्धो ग्रावग्रामऽउतशँ

स्नामु विप्रः ॥ तेनन यज्ञेन स्वरङ्कृतेन स्विष्टेन वक्षणाऽऽप्रा

राम
६७

56

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

णध्वम्॥ २८॥ यूपव्रस्का ऽउत। ये यूपवाहाश्चषालं ये
ऽअश्वयूपाय तक्षति। ये चार्वते पचनꣳ सम्भरन्त्युतो ते
षामभिगूर्त्तिर्न्न ऽइन्वतु॥ २९॥ उपप्रागात्सुम
न्मे ऽधायि मन्म देवानामाशा ऽउप वीतपृष्ठः। अन्वेनं
विप्रा ऽऋषयो मदन्ति देवानां पुष्टे चकृमा सुबन्धुम्॥

57

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य० सं० ३०॥यद्द्युाजिनमयद्द्युाजिनोदामसुन्दानमर्व्वतोयाशीर्षण्या 58
६८ रशनारज्जुरस्यायद्द्युघास्यपुभृतमास्येतृणंधुंसर्व्वात्ता
तेऽअपिदेवेष्वस्तु॥३१॥यदश्वस्याक्रविषोमक्षिका॰
शयद्द्युास्वरौस्वधितौरिप्तमस्ति॥यद्धस्तयोःशमितुर्य्यन्न
खेषुसर्व्वातातेऽअपिदेवेष्वस्तु॥३२॥यदूवध्यमुयदूवं राम ६८
ध्यमुद२४२

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

स्यापवातियऽआमस्यक्रविषोगन्धोऽअस्तिसुकृता
तच्छमितारःकृण्वन्तूतमेधꣳशृतपाकम्पचन्तु॥
३३॥यत्तेगात्रादग्निनापच्यमानादभिशूलन्नि
हतस्यावधावति॥मातद्भूम्यामाश्रिषन्मातृणेषुदे
वेभ्यस्तदुशद्भ्योरातमस्तु॥३४॥येवाजिनमंयेवाजि

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य० सं० नेम्यस्त्रिपश्यन्तिपक्वंयऽईमाहुःसुरभिर्न्निर्हरेति।येचा
६९ र्वतोमांꣳसभिक्षामुपासतऽउतोतेषामभिगूर्त्तिर्न्नऽ
इन्वतु॥३५॥यन्नीक्षणम्मू।यन्नीक्षणम्मांस्पचन्याऽ
उखायायापात्राणियूष्णऽआसेचनानि॥ऊष्मण्यापि राम
धानाचरूणामङ्काःसूनाःपरिभूषन्त्यश्वम्॥ ३६॥ ६९

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

61

मात्वा।मात्वाग्निर्ध्वनयीद्धूमगंधिर्मोखाभ्राजन्त्यभिविक्त

जघ्रिः।इष्टंवीतमभिगूर्त्तंवषट्कृतन्तंदेवासःप्रतिगृभ्णा

न्त्यश्वम्॥३७॥निक्रमणन्निषदनम्।निक्रमणन्निष

दनंविवर्त्तनंयच्चपड्वीशमर्वतः॥यच्चपपौयच्चघासि

जघाससर्व्वातातेऽपिदेवेष्वस्तु॥३८॥यदश्वाय।य

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

दश्नायवद्वासेऽउपस्तृणन्त्वधीवासंव्याहिरंस्याद्यस्मै
।सुन्दानवर्बन्नम्यड्वीशम्प्रियादेवेष्वायामयन्ति॥३९॥
यत्रै।सादेमहसाभ्रूकेनस्यपार्श्र्यावाकशयावान्तोद
॥सुचेवताहविर्षोऽप्रह्वरेषुसर्वीतानेवहुस्मेणासूदया
मि॥४०॥चत्वारिंशद्बाजिनः॥चत्वारिंशद्बा२

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

जिनोदेववन्द्योर्हन्श्रीरश्मद्वस्यस्वाधितिःसमेति।अर्हच्छिद्दगात्रा 63

व्वयुनाकृणोनपरस्व्यापरस्नरनुद्ध्याव्विशास्त्र॥५०॥एकस्त्व

हृःराकस्त्वहृरश्मद्वस्याविश्वम्नाह्वायन्नारोभवतस्तत्थऽरु

नःस्यातेगात्त्राणामनुयाकृणोमितानापिस्उानाम्युतेहो॰

म्यग्मौ॥५१॥मात्त्वातपत्रियऽग्नात्क्नापियन्तम्मास्वधिति

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

स्तन्नूः ऽस्मातिष्ठिपत्तेस्मातेगृह्णुर्विशस्मातिहायच्छिद्रागात्रा॰
एयस्तिनामिष्ठकः ॥४३॥ नवो न वा ऽउत एतन्नियसेनारि
ष्यसिदेवा रं॰ ऽइद्देविपथिभिः सुगेभिः ॥ हरीतेयुञ्जापृष
तीऽअभूतामुपास्थाद्वाजी धुरिरासभस्य ॥४४॥ सुगव्यन्नः
॥ सुगव्यन्नो वाजी स्वश्व्यम्पुंसः पुत्रा रं॰ ऽउत विश्वापु

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

षँ रयिम्॥ अनागास्त्वन्नो ऽअदितिः कृणोतु क्षत्रन्नो ऽअ
श्वो वनतांँ हविष्मान्॥४५॥ इमा नु कम्भुवना सीषधा
मेन्द्रश्च विश्वे च देवाः॥ आदित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भिरस्म
भ्यम्भेषजा करत्॥ यज्ञञ्च नस्तन्वञ्च प्रजाञ्चादित्यैरिन्द्रः
सह सीषधाति॥४६॥ अग्ने त्वन्नः॥ अग्ने त्वन्नो ऽअन्तम ऽउत त्रा

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य०सं० नाशिवोभवावरूथ्यः॥ वसुरग्निर्वसुश्रवाऽच्छानक्षिद्यु
७२ मत्तमंरयिन्दाः॥ तन्त्वाशोचिष्ठदीदिवः सुम्नायनूनमीम
हेसखिभ्यः॥ ४७॥ पञ्चविंशोध्यायः॥ ॥अग्निश्च
पृथिवीचसन्नतेतेमेसन्नमतामदोवायुश्चान्तरिक्षञ्चस राम
न्नतेतेमेसन्नमतामदऽआदित्यश्चद्यौश्चसन्नतेते ७२

मेसन्नमन्तामदऽआपश्चवरुणश्चसन्नतेतेमेसन्नमन्तामदः
॥सप्तसꣳसदोऽअष्टमीभूतसाधनी॥सकामाꣳ॥ऽअध्व
नस्कुरसञ्ज्ञानमस्तुमेमुना॥१॥यथेमाम्॥यथेमांवाच
ङ्कल्याणीमावदानिजनेभ्यः॥ब्रह्मराजन्याभ्याꣳशूद्राय
यचार्य्यायचस्वायचारणायच॥प्रियोदेवानान्दक्षिणायै

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

68

य० सं० दातुरिहम्भूयासमयम्मेकामः सम्र्ध्यतामुपमादोनमतु॥

७३ २॥ बृहस्पते ऽअति। बृहस्पते ऽअतियदर्यो ऽअर्हाद्द्युम

द्विभातिक्रतुमज्जनेषु। यद्दीदयच्छवस ऽऋतप्रजातत

दस्मासुद्रविणन्धेहिचित्रम्॥ उपयामगृहीतोसिबृहस्पतये राम

त्वैषतेयोनिर्बृहस्पतयेत्वा॥३॥ इन्द्रगोमन्। इन्द्रगोमन्निहायाहिपिबासो" ७३

मंवृंशा४।

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

तक्रतो। ब्विद्याद्रुग्राव्वभिःसुतम्॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राय

त्वागोमतऽएषतेयोनिरिन्द्रायत्वागोमते॥४॥इन्द्रायाहिवृ

त्रहन्निष्वासोमंशतक्रतो॥गोमद्द्रुग्राव्वभिःसुतम्॥उप

यामगृहीतोसीन्द्रायत्वागोमतऽएषतेयोनिरिन्द्रायत्वागो-

मते॥५॥ऋतावानंवैश्वानरम्॥ऋतावानंवैश्वानरमृत

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य॰ सं॰ स्वर्ज्योतिषस्पतिम्॥ अजस्रं घर्म्ममीमहे॥ उपयामगृही॰ ७०

७४ तोसि वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा॥ ६॥ वैश्वा

नरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कम्भुवनानामभिश्रीः॥ इतो जा

तो विश्वमिदं विचष्टे वैश्वानरो यतते सूर्य्येण॥ उपयाम

गृहीतोसि वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्वैश्वानर॰ राम ७४

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

रायत्वा॥७॥वैश्वानरोनः वैश्वानरोनऽऊतयऽआप्र
यातुपरावतः॥अग्निरुक्थेनवाहसा॥उपयामगृहीतोसि
वैश्वानरायत्वैषतेयोनिर्वैश्वानरायत्वा॥८॥अग्निर्ऋ
षिःअग्निर्ऋषिःपवमानःपाञ्चजन्यःपुरोहितः॥तमी
महेमहागयम्॥उपयामगृहीतोस्यग्नयेत्वावर्च्चसऽए

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य० सं० ७५

षते योनिरग्नये त्वा वर्चसे ॥ ९ ॥ महाँ२ऽइन्द्रः ॥ महाँ२ऽइ

न्द्रो वज्रहस्तः षोडशी शर्म्म यच्छतु ॥ हन्तु पाप्मानं योऽ

स्मान्द्वेष्टि ॥ उपयामगृहीतोसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्म्म

हेन्द्राय त्वा ॥ १० ॥ तन्त्वं ॥ तं वो दस्ममृतीषहं वसोर्म्मन्दान

मन्धसः ॥ अभि वत्सन्न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीर्भिर्नवाम

72

राम ७५

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

हे॥ १॥ यद्वाहिष्ठम्।यद्वाहिष्ठन्तदग्नयेबृहदर्च्चविभावसो

।महिषीवत्वद्रयिस्त्वद्वाजाऽउदीरते॥ २॥ एहि।एह्यूषुब्र

वाणितेअग्न ऽइत्थेतरागिरः॥ एभिर्वर्द्धासऽइन्दुभिः॥ ३॥ ऋ

तवस्ते।यज्ञंवितन्वन्तुमासारक्षन्तुतेहविः।संवत्सरस्ते

यज्ञन्दधातुनःप्रजाञ्चपरिपातुनः॥ उपह्वरेगिरीणाम्॥

२४॥

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य०सं० ७६ उपह्वरे गिरीणाᳬं सङ्गमे च नदीनाम्॥ धिया विप्रोऽअजाय
त॥१५॥ उच्चा ते जातमन्धसो दिवि सद्भूम्या ददे॥ उग्रᳬं
शर्म्म महि श्रवः॥१६॥ स न इन्द्राय यज्यवे वरु
णाय मरुद्भ्यः॥ वरिवोवित्परि स्रव॥१७॥ एना विश्वानि
[illegible]॥ एना विश्वान्यर्य्य ॥ ऽआ द्युम्नानि मा राम ७६

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

नेषाणाम्॥सिषासन्तोवनामहे॥१८॥अनुवीरैः॥अनुवीरै
रनुपुष्यास्मगोभिरन्वश्वैरनुसर्वेणपुष्टैः॥अनुद्विपदा
नुचतुष्पदावयंदेवानोयज्ञमृतुथानयन्तु॥१९॥अ
ग्नेपत्नीः॥अग्नेपत्नीरिहावहदेवानामुशतीरुपा।त्व
ष्टारंसोमपीतये॥२०॥अभियज्ञम्॥अभियज्ञंगृणी॰

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य० सं०
७७

हिनो॑ग्रावो॑नेऽ॒धूः पिब॑ऽऋ॒तुना॑॥त्वꣳहि॑रत्न॒धाऽअसि॑॥२
१॥द्रविणो॒दाः पिपीषति॒ जुहो॑त॒ प्र च॑ तिष्ठत॥नेष्ट्रा॑दृ॒तु॒
भि॑रिष्यत॥२२॥तवा॒यꣳ सो॒मस्त्वमे॒ह्य॒र्वा

ङ्॑शश्वत्त॒मꣳ सु॒मना॑ऽअ॒स्यपा॑हि॥अ॒स्मिन्य॒ज्ञे ब॒र्हिष्या॑
नि॒षद्या॑दधि॒ष्वेमं ज॒ठर॒ऽइन्दु॑मिन्द्र॥२३॥अ॒मेव॑नः

राम
७७

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

सुहवाऽच्छा हि गन्तन नि बर्हिषि सदतन रणिष्टन ॥ अस्य

मन्दस्व जुजुषाणोऽन्धसस्त्वष्टर्देवेभिर्जनिभिः सुमद्गणः

॥ २४ ॥ स्वादिष्ठया मदिष्ठया । स्वादिष्ठया मदिष्ठया पवस्व सो

म धारया ॥ इन्द्राय पातवे सुतः ॥ २५ ॥ रक्षोहा विश्वचर्षणि

णिः । रक्षोहा विश्वचर्षणिः । अभि योनिमयोहते द्रोणे सध

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य० सं० स्यमासंदन्तु॥२६॥ ॥षड्विंशोऽध्यायः॥ ॥समास्त्वाग्न

७८ ऽऋतवो वर्द्धयन्तु संवत्सरा ऽऋषयो यानि सत्या॥ सन्दिव्ये

न दीदिहि रोचनेन विश्वा ऽआभाहि प्रदिशश्चतस्रः॥१॥

सञ्चेध्यस्वाग्ने प्र च बोधयैनमुच्च तिष्ठ महते सौभगा राम

य मा च रिषदुपसत्ता ते ऽअग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु मान्ये॥२ ७८

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

त्वामग्ने।वृणतेब्राह्मणाऽइमेशिवोऽअग्नेसंवरणेभवानः।
सपत्नहानोऽअभिमातिजिद्भवस्वेगयेजागृह्यप्रयुच्छन्॥३
॥इहैवाइहैवाग्नेऽअधिधारयारयिम्मात्वानिक्रन्पूर्वचि
त्तोनिकारिणः।क्षत्रमग्नेसुयममस्तुतुभ्यमुपसत्तावर्द्धता
न्तेऽअनिष्टृतः॥४॥क्षत्रेणाग्ने।क्षत्रेणाग्नेस्वायुःसंरभ

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य०सं० त्वम्मित्राणाग्ग्ने मित्रधेये यतस्व सजातानाम्मध्यमस्थाऽएधि
७९ राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह ॥५॥ अतिनिहोऽअतिनिहोऽ
अतिस्रिधोऽत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने ॥ विश्वा ह्यग्ने दुरिता
सहस्वाथास्मभ्यꣳ सहवीराꣳ रयिन्दाः ॥६॥ अनाधृष्यो जा
तवेदाः अनाधृष्यो जातवेदाऽअनिष्टृतो विराडग्ने क्षत्रभृ ~ राम ७९

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

महीदिहीह॥ विश्वाऽआशाः प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः शिवे

भिरद्यपरिपाहिनोवृधे॥७॥ बृहस्पतेसवितः बृहस्पते

तेसवितर्बोधयैनꣳसꣳशितञ्चित्सन्तराꣳसꣳशिशा

धि। वर्द्धयैनम्महतेसौभगाय विश्वऽएनमनुमदन्तुदे

वाः॥८॥ अमुत्रभूयादध। अमुत्रभूयादधयद्यमस्यबृ

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

82

य० सं० ८० हस्पते ऽअभिशस्तेरमुञ्चः ॥ प्रत्यौहतामश्विना मृत्युम
स्माद्देवानामग्ने भिषजा शचीभिः ॥ ९ ॥ उद्वयम् ॥ उद्वयं
तमसस्परि स्वः पश्यन्त ऽउत्तरम् ॥ देवं देवत्रा सूर्यमगन्
न्म ज्योतिरुत्तमम् ॥ १० ॥ ऊर्ध्वा ऽअस्य समिधो भवन्त्यू राम
र्ध्वा शुक्रा शोचीꣳष्यग्नेः ॥ द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः ८०

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

||११|| तनूनपादसुरः | तनूनपादसुरोविश्ववेदादेवोदे
वेषुदेवः | पथोऽअनक्तुमद्ध्वाघृतेन || मद्ध्वायज्ञम्म॰ ||१२||
द्ध्वायज्ञन्नक्षसेप्प्रीणानोनराशꣳसोऽअग्नेसुकृद्देवः
सविताविश्ववारः ||१३|| अच्छायम् | अच्छायमेतिशव
साघृतेनेडानोवह्निर्न्नमसा || अग्निꣳस्रुचोऽअद्ध्वरेषु

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

84

य०सं० ष्वयुञ्जु॥२८॥सर्व्वन्दन्त्।सर्व्वन्दस्य महिमानेमग्ग्रेःस॒ऽ
८२ ईम्मन्द्रासुप्प्रयसः।वसुश्चेतिष्ठोवसुधातमश्श्च॥२५॥
द्वारोदेवीः।द्वारोदेवीरन्वस्यविश्श्वेव्व्रतादन्दन्तेऽअग्ग्नेः
॥उरुव्व्यचसोधाम्नापत्त्यमानाः॥२६॥प्रातर्म्मू५००। राम
तेऽअग्ग्रस्यातेऽअग्ग्रस्यपोषरोदिद्धोनयोनाऽउषासानक्ता ८२

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

॥ इमं यज्ञमवतामध्वरन्नः ॥ ७ ॥ दैव्या होतारा ऽ ऊर्द्ध्वमध्व
रन्नोग्नेर्जिह्वामभिगृणीतम् ॥ कृणुतन्नः स्विष्टिम् ॥ २८ ॥
तिस्रो देवीः ॥ तिस्रो देवीर्बर्हिरेदꣳ सदन्त्विडा सरस्वती ।
भारतीमहीगृणाना ॥ २९ ॥ तन्नः ॥ तन्नस्तुरीपमद्भुतम्पुरु
क्षु त्वष्टा सुवीर्य्यम् ॥ रायस्पोषं विष्यतु नाभिमस्मे ॥ ३०

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य० सं० ८२ वनस्पतेवासृजारराणस्त्मनादेवेषु। अग्निर्हव्यꣳशमि॰ 86

मितासूदयाति॥२१॥ अग्नयेस्वाहा। कृणुहिजातवेदऽइ

न्द्रायहव्यम्॥ विश्वेदेवाहविरिदञ्जुषन्ताम्॥२२॥ पी

वोऽअन्नारयिवृधः॥ सुमेधाःश्वेतःसिषक्तिनियुताम राम

भिश्रीः॥ तेवायवेसमनसोवितस्थुर्विश्वेन्नरः॰ ८२

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

स्वपत्यानिचक्रुः॥२३॥रायेनुयञ्जज्ञतूरोदसीमेराये
देवीधिषणाधातिदेवम्॥अधवायुन्नियुतःसश्चतस्वा
उतश्वेतंवसुधितिन्निरेके॥२४॥आपोहा आपोहय
द्बृहतीर्विश्वमायन्गर्भन्दधानाजनयन्तीरग्निम्॥
ततोदेवानाꣳसमवर्त्ततासुरेकःकस्मैदेवायहवि

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य॰सं॰ षाविधेम॥२५॥यश्चित्‌।यश्चिदापोमहिनापर्य्यप
८३ श्यद्दक्षन्दधानाजनयन्तीर्य्यज्ञम्।योदेवेष्वधिदे
वऽएकऽआसीत्कस्मैदेवायहविषाविधेम॥२६॥
प्रयाभिःप्रयाभिर्य्यासिदाश्वाꣳसमच्छानियुद्भिर्व्वा राम
यविष्टयेदुरोणे॥निनोरयिꣳसुभोजसंयुवस्वनिवीर ८३

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

ऽः व्याम ष्ठ्वन्नु राधः॥२७॥ आप्तानः॥ आ नो नियुद्भिः शतिनी

भिरध्वरꣳ सहस्रिणीभिरुप याहि यज्ञम्॥ वायो अस्मि

न्त्सवने मादयस्व यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥२८

॥ नियुत्वान्वायो॥ नियुत्वान्वायवागह्ययꣳ शुक्रो अ

यामि ते॥ गन्तासि सुन्वतो गृहम्॥२९॥ वायो शुक्रः॥ वा

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य० सं० यौशुक्रोऽअयामितेमध्वोऽअग्ग्रन्दिविष्टिषु।।आयाहिसो
८४ मपीतयेस्पार्हौदेवनियुत्वता।।३०।।वायुरग्ग्रेगाः॥वायु
रग्ग्रेगायज्ञप्रीःसाकङ्गन्मनसायज्ञम्।शिवोनियुद्भिः
शिवाभिः।।३१।।वायोयेतेसहस्रिणोरथासस्तेभिरागहि राम
नियुत्वान्त्सोमपीतये।।३२।।एकयाचदशभिश्चस्वभूतेद्वा ८४
भ्यामिष्टये

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

ह्ययै विश्वं शतीच॥ तिस्र भिष्टु बृहत्से त्रिश्वं शताच नियु

द्भिर्वायविहता विमुञ्च॥ २३॥ तव वायो॥ तव वायवृ

तस्पते त्वष्टुर्जामातरद्भुत॥ अवांस्या वृणीमहे॥

२४॥ अभि त्वा॥ शूर नोनुमो दुग्धाऽधेनवः॥ ईशानम

स्य जगतः स्वर्दृशमीशानमिन्द्र तस्थुषः॥ २५॥ न त्वावा

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

य० सं० न्वानत्वावाँ२ं॥ऽअन्यो दिव्योनपार्थिवोनजातोनजनि 92
८५ ष्यतेऽअश्वायन्तोमघवन्निन्द्रवाजिनोगव्यन्तस्त्वा
हवामहे॥३६॥त्वामित्।त्वामिद्धिहवामहेसातौवाज
स्यकारवः॥त्वांवृत्रेष्विन्द्रसत्पतिन्नरस्त्वाङ्काष्ठास्वर्व राम
तः॥सत्वन्नः॥सत्वन्नश्चित्रवज्रहस्तधृष्णुयामह ८५
॥३७॥

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

पातम्।ऊर्ज्जोनपातंꣳसहिनायमस्म्युर्द्दाशेमहव्य
दातये।।भुवद्वाजेष्ष्वविताभुवद्वृधऽउतत्त्रातातन्नू
नाम्।।४४।।संव्वत्सरोसिपरिवत्सरोसीदावत्सरोसी
द्वत्सरोसिव्वत्सरोसि।।उषसस्तेकल्प्यन्त्तामहोरात्रा
स्तेकल्प्यन्तामर्द्धमासास्तेकल्प्यन्त्ताम्मासास्तेकल्प

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

९५

य० सं० नामृतवस्तेकल्प्यन्ताओं३ संवत्सरस्तेकल्प्यताम्। प्रेत्या
८१
ऽग्नेस्यत्वामनुप्रचरस्य॥ सुपर्णोऽसि दिवं मितयाद
वतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवः सीद॥४५॥ संहितायांसप्तवि
शोऽध्यायः॥ ॥होतायक्षत्॥ होतायक्षत्समिधे
न्द्रमिडस्पदेनाभापृथिव्याऽअधि॥ दिवोवर्ष्मन्त्स

राम
८१

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

सहसैवेनाव्यवचारेण भूयं तरसत्संगं कुलागम्यो विगतिमाशु
विकरोति ॥ भवति चात्र ॥ तस्मादंतर्बहिश्चैव सुशुद्धं रोपयेद्व्रणं ॥ रू
ढेप्यजीर्णे व्यायामव्यवायादीन्विवर्जयेत् ॥ ॥ हर्षं क्रोधं भयं
चापि यावदास्थैर्यसंभवात् ॥ हेमंते शिशिरे चैव वसंते चैव मोक्ष
येत् ॥ त्र्यहाद्द्व्यहाद्वरद्ग्रीष्मवर्षास्व विचक्षणः ॥ अतिपातिषु रो
गेषु नेच्छेद्विधिमिमं भिषक् ॥ प्रदीप्तागारवच्छीघ्रं तत्र कुर्यात्प्रतिक्रि
यां ॥ या वेदना शस्त्रनिपातजाता तीव्रा शरीरं प्रदहेन्नरस्य ॥ घृतेन सा
शांतिमुपैति सिक्ता कोष्णेन यष्टीमधुकान्वितेन इति ॥ इति श्री
सौश्रुते सूत्रस्थाने पंचमोऽध्यायः ॥ अथातो ऋतुचर्यीयं व्याख्यास्या
मः ॥ कालो हि नाम भगवान्स्वयंभूरनादिमध्यनिधनोऽत्र रस
संपत्त्यापत्ती जीवितमरणे च मनुष्याणामायत्ते ॥ स सूक्ष्मामपि क

नां नितीयतद्धि कालः संकलयति कालंयति वा भूतानीति
कालः ॥ तस्य संवत्सरात्मनो भगवानादित्यो गतिविशेषे
णाक्षिनिमेषकाष्ठाकलामुहूर्ताहोरात्रपक्षमासर्त्वयन
संवत्सरयुगप्रविभागं करोति तत्र लघ्वक्षरोच्चारणमा
त्रोक्षिनिमेषः पंचदशाक्षिनिमेषाः काष्ठा त्रिंशत्काष्ठाः
कला विंशतिकलो मुहूर्तः कलादशभागश्च त्रिंशन्मुहूर्त
महोरात्रं पंचदशाहोरात्राणि पक्षः ॥ स च द्विविधः शुक्लः कृ
ष्णश्च तौ मासः ॥ तत्र माघादयो द्वादशमासाः द्विमासिकमृतुं कृ
त्वा षडृतवो भवंति ॥ ते शिशिरवसंतग्रीष्मवर्षाशरद्धेमंताः
तेषु तपस्तपस्यौ शिशिरः ॥ मधुमाधवौ वसंतः शुचिशुक्रौ

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

ग्रीष्मः । नभोनभस्यौ वर्षाः इषोर्जौ शरत् सहःसहस्यौ हेमंतः ॥ इति
तपस्तपस्यौ शिशिरः शीतोष्णवर्षालक्षणाश्चंद्रादित्ययोर्गतिविशेषेण काल
विभागकरत्वादयने द्वे भवतो दक्षिणमुत्तरं च ॥ तयोर्दक्षिणं
वर्षाशरद्धेमंतास्तेषु भगवानाप्यायते सोमो ऽम्ललवणमधुरा रसा
बलवंतो भवंति ॥ उत्तरोत्तरं सर्वप्राणिनां बलमभिवर्द्धयति ॥ उ
त्तरं च शिशिरवसंतग्रीष्मास्तेषु भगवानाप्यायते ऽर्कः तिक्त
कटुकषायाश्च रसा बलवंतो भवंति ॥ उत्तरोत्तरं सर्वप्राणि
नां बलमपहीयते ॥ भवंति चात्र ॥ शीतांशुः क्लेदयत्युर्वीं विव
स्वान् शोषयत्यपि ॥ तावुभावपि संश्रित्य वायुः पालयति प्र
जाः ॥ अथ खल्वयने द्वे युगपत्संवत्सरो भवति ॥ ते तु पंच
युगमिति संज्ञां लभंते ॥ स एव निमेषादियुगपर्यंतः कालश्च

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

98

क्षत्वपरिवर्त्तमानः कार्त्तिकमित्युच्यते इत्येके ॥ इदन्तु वर्णी
शरद्ब्रह्म तवसंतग्रीष्म प्रावृट् शरद् अ नवोमभवेति ॥ दोकोष वर्ष
वपकोपशाम नमिमिता: ॥ तेन भाद्रपदाद्येन द्विमासकेन व्याख्या
ता: ॥ तद्यथा ॥ भाद्रपदाश्विनौ वर्षा: ॥ कार्त्तिकमार्गशीर्षौ शर
॥७२॥ द: ॥ पौषमाघौ हेमंत ॥ फाल्गुनचैत्रौ वसंत: ॥ वैशाखज्ये ॥७२॥
ष्ठौ ग्रीष्म: ॥ आषाढश्रावणौ प्रावृडिति ॥ [illegible]
कवर्त्तमानकोर्थ्यच्चा संवत्सर लोकाद्येते स[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

किं कारणं प्रविलापितः येन्निकान् व्याधीन् जनयंति तादृशो
ऽध्यायः कालपरिणामात् कृतजीर्यवलंवंध्यो हेमंते सर्वं त्या
पक्षप्रतां ताः स्निग्ध स्वादुगुरुत्वर्थे गुर्व्यः स्वाऽपयुक्तमानानां मंदकि
रणत्वात् तानोः सलुत्वात् पवनेनोपस्तंभित देहानां देहिनाम विदग्धाः
स्नेहाश्वैत्यात् चौरवाद्वुपलेपाच्च श्लेष्मणः संचयमापादयंति स संच
यो वसंतेऽर्करश्मिप्रविलापितः श्लेष्मिकान् व्याधीन् जनयति
तादृशोऽधपधयो तिक्तोपेनिः सारारूक्षाश्च तिमात्रं लघ्वी सर्वं त्यापक्ष
तारुपवत् वमानानां रूक्षप्रतानोपक्लिन्न देहानां देहिनां सलत्वात् लघु
त्वात् च वायोः संचयमापादयंति स संचयः प्रावृषि विपात्यवृष्ट्वार्द्रतो
पक्लिन्नायां भूमौ क्लिन्न देहानां देहानां शीतवातवर्षेरितो वात

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

काङ्क्षा यान्नजलं च वाति ॥ एवमेतेषां दोषाणां संचयप्रकोपहेतवः ॥
तत्र च जाहिमेन तद्गीलानेनु संचितानां दोषाणां रद्भसंतद्भावदेहस्य प
प्रकुपितानां निर्हरणं कर्तव्यं ॥ तत्र नैमित्तिकानां व्याधीनामुप
॥१८॥ हे मेतो ॥ स्त्रैजिकानां निदानेवातिकानां पनात्यये स्वभावत एव ॥
तएतेसं चयप्रकोपोपशमा व्याख्याताः ॥ ॥ भवंति चात्र ॥ चयप्र ॥१८॥
कोपोपशमा दोषाणां हि द्विषोरवि ॥ संख्यास्साधारणाः के समभवि
ष्यद्वर्तमानयोः ॥१॥ अरुतसंधौ लदोषाणां चयपाद्याः परिकल्पनाः
एवं प्रकारा व्याख्याता विधिं वक्ष्याम्यतः परं ॥२॥ ह्रासयेद्वत्वरो
स्यत्तावर्तमानलक्षविधिं ॥ भविष्यद्भवकं चाविपतिताभ्यां
सकारणान्तर ॥३॥ यावं तां ह्रासयेत्पूर्वं तावं तं संभजेत्परं ॥ स्थूरोगाः

100

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

10

पिंकुत्वा विराधव्रतः क्रोधाधर्मैरुपच्यवस्यंते ऽनंतपदाः॥
विशेषणं श्चकृष्णगंधे नवाप्नुनोपतीते ना ऽऽ [illegible] तेवोद्देशः
तन्न दोषप्रवृत्तेति विशेषेणलोकासम्यक्सेवनप्रतिश्यायशि
रोरोगज्वरैरुपतप्यंते गृहदारस्वावताशनवानवाहनमलिर
॥१२९॥ क्षोपकरणेष्वगर्हितेन तक्षणमेनिमित्तवाद्गुर्भाविर्वा॥ तत्रस्था ॥१२९॥
नपरित्यागश्चांतिकर्मक्रावश्चित्तमंगलगृपहोमोपहारेष्वां
तत्तिनमस्कारतपोतिपमध्यादातदीक्षाभ्युपगमदेवताव्या
शणेष्वगुरुपरैर्भवितव्यमेवं साधुर्भवति॥ अनंतर्ज्जैरतत
न्मव्यापनतानां न्पदेश्यामः॥ नापुपात्युत्तरः शीतोर ओद्भू
कुलादिशः॥ श्रीतस्य पारैः सावितोहमनद्या ऽलाशयाः॥२॥

लक्षणसार २

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

स्तुहस्ता

सेवनाभ्यासात्सात्म्यसंभवाः॥४॥ ऋतुष्वेण रात्रै कस्येस्याता
वासात्म्यसेवनात्॥ तस्माद्धि लोके न भ्यसेद्धृतं धीविधिं नरः॥
॥५॥ तत्र वृष्टिकृतं तस्य लिंगं मध्याह्ने ग्रीष्मस्यापराह्णे प्रावृषः
प्रदोषे वार्षिकस्य शरदर्द्धरात्रे प्रत्यूषसि हैमंतमुपलक्षयेत्
एवमहोरात्रमपि॥ वर्षमिव शीतोष्णवर्षलक्षणं दोषोपचय
प्रकोपशमैर्जानीयात्॥ तत्राव्यापन्नेषु ऋतुष्वव्यापन्ना ओ
षधयो भवंत्यापश्च ता उपयुज्यमानाः प्राणायुर्बलवीर्यौजस्क
र्यो भवंति॥ तासां पुनर्व्यापदो दृष्टकारिताः शीतोष्णवाता
वर्षाणि विपरीतान्योषधीर्व्यापादयंत्यापश्च तासामुपयोगाद्वि
विधरोगप्रादुर्भावो मरको वा भवेदिति॥ तत्राव्यापन्नाना
मव्यापन्नानामौषधीनामुपयोगः कदाचिद्व्यापन्नेषु

102

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

दर्विला ध्वांक्षपद्वै मल्लि जीरकुंजराः ।। लोध्रप्रियंगुपुंनागाः
पुष्पिता हिमसाह्वयाः ।। २ ।। शिशिरे शीतमधिकं वातवृष्ट्या
कुला दिशः ।। शेषं हेमंतवत्सर्वं विज्ञेयं तल्लक्षणं बुधैः ।। ३ ।। दिव्यौ
वसंते विमला काननैरुपशोभिताः ।। किंशुकांभोजबकुलचूत
ताशोकादिपुष्पितैः ।। ४ ।। कोकिलाषट्पदरुतैरुपगीता मनो
हराः ।। दक्षिणानिलसंवीताः सुरसाः पल्लवोज्ज्वलाः ।। ५ ।। ग्रीष्मे ती
क्ष्णांशुरादित्यो मारुतो नैर्ऋतोऽसुखः ।। भूमिर्दावहोत्थवं
केवलं तारसमोक्षयोः ।। ६ ।। मृष्टाप्रासरितः शुष्का दिशः प्रज्व
लिता इव ।। भ्रांतचक्राह्वयुगला पयःपानाकुला मृगाः ।। ७ ।।
च्छन्नवीरुत्तृणलता विपर्ण्यो कितवाद्वाः ।। प्रावृष्यंबरमा

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

कदंबनीपकुटजार्जुनसर्जकेतकीभिर्नूतं विताऽ३

नद्धं पवित्रमानितलकर्षितैः। श्रृंबृंदैर्विद्युद्द्योतपतस्तैः स्तन
तस्वनैः॥ कोमलश्यामशष्पाढ्या ढ्या रक्तगोपोऽस्वलामही॥
९॥ तत्र वर्णासुन द्योविपूरमजनलदद्रुमाः॥१०॥ नापपुः को ल्कु
॥२०॥ लूकमतत्तीलोल्लूतविराजिता॥११॥ मेरव्यक्तैः स्पलनाद्यमाव ॥२०॥
कुसस्योपशोभिता॥११॥ प्रतिसर्गत्सवनेघनिरुद्धार्कग्रहं न
भः॥ नमृरुकुः शरद्यर्कैः श्वेतानूविमलं नभः॥१२॥ तच्छा
स्त्रसारसेदैकरूहैर्भातिसच हृतैः॥ नंकमलकूाकुमाकीर्णा
निर्मलोततसन्मेघमहैः॥१३॥ वाणसप्ताहूर्वंधूकैः कासाचैन स
विराजिता॥ स्वगुल्मेरतिपत्रैष्पविपरीतेपुष्पावनः॥ विप्रानि
धूविवादेनः कंचत्यतलपदे हि नं॥ हरे दृष्ट संते मे कन्याप्रि

CC-0. Gurukul Kangri University Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

१०४